

Κιβωτός του Αιγαίου:
Ένα πρόγραμμα της Βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου Αιγαίου, για τη
δημιουργία της εικονικής παρακαταθήκης
των πολιτισμικών τεκμηρίων
του Αρχιπελάγους

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η Κιβωτός του Αιγαίου είναι ένα πιλοτικό πρόγραμμα που χρηματοδοτήθηκε από την Γενική Γραμματεία Έρευνας και Τεχνολογίας και εκτελέστηκε με ευθύνη της Βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου Αιγαίου για να δημιουργήσει το πρόπλασμα δικτύωσης χαρακτηριστικών μορφών οργανωμένης 'αποθήκευσης' πολιτισμικού υλικού, που αφορά ή προέρχεται από την περιοχή του Ελληνικού Αρχιπελάγους με ενιαίους κώδικες ταξινόμησης και αναδίφησης και ηλεκτρονική υποστήριξη για την αποθήκευση και διακίνηση του υλικού. Τελικός στόχος του προγράμματος είναι να λύσει τα τεχνικά και οργανωτικά προβλήματα που μια τέτοια δικτύωση συνεπάγεται και να δημιουργήσει τις πρότυπες λύσεις σε πιλοτική κλίμακα (pilot module), πρόσφορη για πολλαπλή επανάληψη, για την βαθμιαία κάλυψη ολόκληρου του πεδίου-στόχου. Το Πρόγραμμα διεύθυνε ο καθηγητής Κώστας Μαν. Σοφούλης με την συνεργασία του αναπλ. Καθηγητή Σωτήρη Χτούρη.

Η πιλοτική μονάδα του δικτύου αποτελείται από την Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Αιγαίου ως τεχνική και διαχειριστική βάση, την Δημόσια Βιβλιοθήκη 'Κοραή' της Χίου, το Ιστορικό Αρχείο Σάμου, το Αρχαιολογικό Μουσείο Σάμου και το Εργαστήριο Πολιτισμικής Τεχνολογίας του Τμήματος Κοινωνικής Ανθρωπολογίας του Πανεπιστημίου Αιγαίου. Καθένας από τους κόμβους του πιλοτικού δικτύου αντιπροσωπεύει την αντίστοιχη μορφή και το περιεχόμενο που προσιδιάζει στην κατηγορία του. Ειδικότερα το Εργαστήριο Πολιτισμικής Τεχνολογίας αποτελεί ενεργή μονάδα συλλογής και οργάνωσης διάσπαρ-

του πολιτισμικού υλικού (μουσική, χορός, λαογραφικό υλικό, οπτικοακουστικό υλικό κ.λ.π.), και αποστολή του είναι να δημιουργεί 'αρχεία' υλικού που δεν έχουν εναποτεθεί ήδη σε αντίστοιχα σημεία-φορείς.

Το πιλοτικό πρόγραμμα ολοκληρώθηκε σε διάστημα τριών ετών περίπου και το πιλοτικό δίκτυο έχει ήδη τεθεί σε δοκιμαστική λειτουργία. Είναι προσβάσιμο από το Διαδίκτυο και υποστηρίζεται από την πληροφορική βάση της Βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου Αιγαίου. Οι κόμβοι του πιλοτικού δικτύου χρησιμοποιούν κοινά πρότυπα αποθήκευσης, καταλογογράφησης και αναδίφησης του υλικού και των τεκμηρίων που διαθέτουν, με την χρήση του συστήματος GEAC για τεκμήρια βιβλιοθηκονομικής υφής, και STATUS για υλικό αρχειακής και μουσειακής υφής.

Η επόμενη φάση του προγράμματος θα είναι η επέκταση του δικτύου με την χρήση των εμποδωμένων πλέον γνώσεων και της δοκιμασμένης τεχνολογίας σε νέους φορείς που θα θελήσουν να προσχωρήσουν σε αυτό και ανάλογα με τους οικονομικούς πόρους που θα εξασφαλίζονται. Την διαχειριστική ευθύνη διατηρεί η Κεντρική Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Αιγαίου, μέχρις ότου οργανωθεί εξειδικευμένη διαχειριστική μονάδα αποκλειστικά αφοσιωμένη στο Δίκτυο.

Prof. Dr. Costas Man. Sofoulis

UNIVERSITY OF THE AEGEAN

Aegean Ark: A pilot project for a Virtual Library in the Greek Archipelago

ABSTRACT

The Aegean Ark is a pilot project which was financed by the General Secretariat of Research and Technology and developed under the auspices of the University of the Aegean Library. The overall objective was to create a scale model for a network of prototype forms of organised storage for cultural-related documentation on or originating from the Greek Archipelago. The prototypes will operate under a common set of classification and research codes as well as electronical support for the storage and research of the documentation. Its ultimate goal is to provide solutions for technical and organisational problems which such a network entails and to design standardised solutions within a pilot module, enabling a multiple re-application for the gradual coverage of the entire target field. The Project is directed by Professor Costas Man. Sofoulis in cooperation with Associate Professor Sotiris Htouris.

The pilot module of the network consists of the Library of the University, the «Korai» Library of Chios, the Historic Archive of Samos, the Archaeological Museum of Samos and the Laboratory of Cultural Technology of the Department of Social Anthropology (University of the Aegean). Each of the network «nodes» is an example of the form and content that is suitable for its respective category. More specifically, the Lab of Cultural Technology is an active unit for the collection and organisation of scattered cultural documentation (music,

dance, folklore material, audio-visual material etc.), whose mission is to create «archives» and related databases for material which has not yet been stored in the respective info points.

The pilot project was completed over a three-year period, while the pilot network is already in trial operation. It is accessible via the Internet; the Library of the University provides the technical support. The nodes of the pilot network apply common storing, cataloging and research standards for all printed material and other items under the GEAC system as regards library items, and STATUS when handling museum and archive items.

The next phase of the project will be the expansion of the network so as to include new units and agencies wishing to participate in the network. The development of the Network depends on the financial resources that will be provided. The Central Library Unit of the University of the Aegean continues to have the managerial responsibility, until a specialised management unit is organised, which will work exclusively for this purpose.

ΣΥΝΤΟΜΟ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΜΑΝ. ΣΟΦΟΥΛΗΣ

Ο κ. Σοφούλης είναι πτυχιούχος Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Αθηνών και διδάκτορας του Παντείου Πανεπιστημίου. Οικονομολόγος Ερευνητής στην έδρα Πολεοδομίας του Εθνικού Μετσοβίου Πολυτεχνείου (1967), επιστημονικός συνεργάτης στην έδρα Οικονομικού Σχεδιασμού της Ανωτάτης Βιομηχανικής Σχολής Πειραιώς (1976-79), Research Fellow στην Stockholm School of Economics (1975-76), Καθηγητής στο Ευρωπαϊκό Διαπανεπιστημιακό Πρόγραμμα Master και επισκέπτης Καθηγητής στο Πανεπιστήμιο του Illinois στο Τμήμα Πολεοδομικού και Τοπικού Σχεδιασμού.

Απασχολήθηκε επίσης ως Οικονομικός Σύμβουλος στο Υπουργείο Συντονισμού, βοηθός- Γενικός Διευθυντής της Δημόσιας Επιχείρησης Πολεοδομίας, Οικισμού και Στέγασης (ΔΕΠΟΣ).

Υπηρέτησε ως Υποδιοικητής της Εθνικής Κτηματικής Τράπεζας του Δημοσίου και Διοικητής της Ελληνικής Τράπεζας Βιομηχανικής Αναπτύξεως (ΕΤΒΑ). Είναι ο πρώτος πρόεδρος (ιδρυτικός) του Πανεπιστημίου Αιγαίου καθώς και Γενικός Διευθυντής Επιτροπής Διεκδίκησης Ολυμπιακών Αγώνων του 2004. Θήτευσε ως βουλευτής Σάμου την περίοδο 1993-96.

Τα ερευνητικά του ενδιαφέροντα αφορούν τα οικονομικά του έγγειου συντελεστή, την οικονομική θεωρία του χώρου, τον περιφερειακό σχεδιασμό καθώς και τις περιβαλλοντικές πολιτικές. Τα τελευταία χρόνια στα ερευνητικά ενδιαφέροντα του κ. Σοφούλη ιδιαίτερη θέση κατέχουν η Προσομοίωση πολιτικών και Συστημάτων, η Περιβαλλοντική Αγωγή και Εκπαίδευση καθώς και η Στρατηγική και Διοίκηση Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων.

Για λόγους που σχετίζονται με την επιθυμητή ροή των εργασιών του Συνεδρίου βάλαμε τελευταία την εισήγηση. Σε αυτούς τους λόγους επιτρέψτε μου να αναφερθώ εισαγωγικά: Το αντικείμενο στο οποίο θα αναφερθώ νομίζω ότι μπορεί να αποτελέσει ένα καλό παράδειγμα για τον ευρύτερο ρόλο τον οποίο μια πανεπιστημιακή βιβλιοθήκη μπορεί να παίξει στην περιοχή της κάτω από τα σύγχρονα πια δεδομένα. Υπό την έννοια αυτή, κρίναμε ότι πρέπει να κλείσει η σειρά των εισηγήσεων με την αναφορά σε ένα τέτοιο «μακρο-στρατηγικό» παράδειγμα που δείχνει μέχρι πού μπορεί να πάει η προοπτική της Πανεπιστημιακής Βιβλιοθήκης στην εποχή μας. Αναφέρομαι, ειδικότερα, στη δυνατότητα που έχει η βιβλιοθήκη να επαυξήσει σχεδόν απεριόριστα την εμβέλεια τόσο της πρόσληψης υλικού όσο και της διάχυσης του υλικού της σε απεριόριστη κατ' ουσία ακτίνα.

Θυμίζω ότι οι εισηγήσεις των ξένων φιλοξενουμένων μας, έδωσαν έμφαση στο νέο ρόλο που καλείται ήδη να αναπτύξει η Πανεπι-

στημιακή Βιβλιοθήκη. Ο ρόλος του «κόμβου διακίνησης πληροφορίας» αντί της απλής αποθήκευσης συμβατικού υλικού και τεκμηρίων με την παραδοσιακή μορφή την οποία ξέραμε. Ο νέος αυτός ρόλος, προφανώς, δεν αφαιρεί τίποτα από τη σημασία που έχει η φυσική συλλογή των βιβλιοθηκών. Απλώς προσθέτει νέες λειτουργίες και νέες μεθόδους εξυπηρέτησης των χρηστών.

Η ιδέα του προγράμματος «Κιβωτός του Αιγαίου» ξεκίνησε, ακριβώς από μια τέτοια προβληματική και έτεινε να δώσει λύσεις στα εξής αιτήματα: Πρώτον, η ερευνητική δραστηριότητα αρκετών τμημάτων του Πανεπιστημίου του Αιγαίου είχε ανάγκη από μια πλατφόρμα υλικού – πληροφορίας που αφορούσε το Αιγαίο ως διακεκριμένη ανθρωπογεωγραφική ενότητα. Το υλικό αυτό είναι διάσπαρτο σε διάφορα σημεία πρωτογενούς συγκέντρωσης, ενώ η δυνατότητα πρόσβασης είναι πολύ μικρή και πολυδάπανη ή περίπλοκη. Πρέπει, λοιπόν, να βρούμε κάποιο τρόπο ώστε να διευκολύνουμε την πρόσβαση σ' αυτό το υλικό – θα δούμε πα-

ρακάτω τις ταξινομικές του μορφές – για να μπορέσουν να προχωρήσουν διάφορα ερευνητικά προγράμματα κυρίως τμημάτων κοινωνικής κατεύθυνσης, όπως είναι το Τμήμα Κοινωνικής Ανθρωπολογίας, Γεωγραφίας, Περιβάλλοντος, Κοινωνιολογίας κλπ.

Το δεύτερο αίτημα ή σημείο, απ' όπου ξεκίνησε ο σχετικός προβληματισμός, ήταν το αδιαμφισβήτητο γεγονός, ότι το Αιγαίο θεωρείται κοιτίδα του Κλασσικού ελληνικού πολιτισμού, και σ' αυτήν την κοιτίδα έρχεται το Πανεπιστήμιο του Αιγαίου να συμβάλλει με την παρουσία του στον εκσυγχρονισμό της συνεπαγόμενης παράδοσης, για να επιβεβαιώσει, μεταξύ άλλων, τη συνέχεια. Δηλαδή βλέπουμε το Αιγαίο ως μια περιοχή που συμβολίζει τις απαρχές της ελληνικής κουλτούρας. Αυτόν τον πολιτισμό έχουμε συνηθίσει λίγο πολύ να τον βλέπουμε ως παρελθόν. Εμείς θέλαμε τώρα να δέσουμε τον κρίκο και να δείξουμε ότι αυτός ο πολιτισμός, αυτή η πολιτισμική παράδοση, αυτή η περιρρέουσα ατμόσφαιρα έχει μια δυναμική που προχωρεί προς το μέλλον. Για να πετύχουμε κάτι τέτοιο πρέπει καταρχήν να «παραστήσουμε» αυτή την πλατφόρμα. Να δείξουμε όσο το δυνατό συνολικότερα και ολοκληρωμένα για ποιόν αιγαιοπελαγίτικο πολιτισμό μιλάμε, τί ακριβώς είναι και σε τί συνίσταται. Να καταπολεμήσουμε, δηλαδή, την τρέχουσα μονομέρεια, όπου ο αιγαιοπελαγίτικος πολιτισμός ταυτίζεται σχεδόν αποκλειστικά με την αρχαιολογία, με τα αρχαιολογικά ευρήματα. Δεν πρέπει να αγνοούμε ούτε το γεγονός, μήτε τις συνέπειές του, ότι στο μυαλό πολλών, αιγαιοπελαγίτικος πολιτισμός είναι οι αρχαιολογικοί χώροι και ό,τι άλλο έχει αποκαλύψει η αρχαιολογική σκαπάνη. Με λίγα λόγια, χρειάζεται να δοθεί μια συνολική εικόνα των τεκμηρίων της δυναμικής του πολιτισμού αυτού και όχι μόνο η ιστορία του. Αυτή η αναπαράσταση της δυναμικής μπορεί να γίνει με την σύγχρονη τεχνολογία σύμφωνα με τη λογική που αναπτύσσεται παρακάτω.

Τα πολιτισμικά τεκμήρια, όπως ξέρετε, είναι αποθηκευμένα, αλλού συγκεροτημένα και οργανωμένα και αλλού διάχυτα, κυρίως με την εξής μορφή. Υπάρχουν κατά πρώτο οι βιβλιοθήκες: τοπικές βιβλιοθήκες, βιβλιοθή-

κες συλλόγων, προσωπικές και οικογενειακές βιβλιοθήκες κ.ο.κ. Αρκετοί αξιόλογοι πνευματικοί άνθρωποι του παρελθόντος είχαν αξιολογότερες προσωπικές βιβλιοθήκες. Υπάρχουν επίσης σχολικές βιβλιοθήκες με ιστορική παράδοση. Υπάρχει, κοντολογίς, μια πανσπερμία βιβλιοθηκών μικρών, μεγάλων, μεσαίων, οργανωμένων ή, συνήθως, ανοργάνωτων.

Δεύτερη μορφή, με την οποία είναι αποθηκευμένη αυτή η πληροφορία, είναι τεκμήρια που αναφέρονται στο πολιτισμό του Αιγαίου και βρίσκονται εκτός Αιγαίου, σε άλλες βιβλιοθήκες του κόσμου.

Τρίτη κατηγορία είναι τα ιστορικά αρχεία και τα πάσης φύσεως αρχεία, τα οποία είναι πάλι διάσπαρτα στο Αιγαίο. Στο Αιγαίο υπάρχουν αρκετά συγκεροτημένα ιστορικά αρχεία. Μερικά είναι πάρα πολύ καλά οργανωμένα, αλλά υπάρχουν και πάρα πολλά αρχεία με την τυπική έννοια του όρου, δηλαδή ανήκουν στην αντίστοιχη υπηρεσία του Υπουργείου Παιδείας και δεν διαφέρουν από απλές αποθήκες υλικού. Υπάρχουν, ακόμη, πάμπολλα ιδιωτικά αρχεία, ιδιωτικές αρχειακές συλλογές, υπάρχουν και εν δυνάμει αρχεία, δηλαδή χώροι, στους οποίους έχει εγκαταλειφθεί αρχειακό υλικό και που μένει εκεί θαμμένο, μέχρις ότου κάποιος φορέας τα αναζητήσει για να τα φέρει μέσα σε κάποιο πιο οργανωμένο σύνολο.

Τέταρτο μέρος αποθήκευσης πληροφορίας είναι, φυσικά, τα μουσεία. Και εκεί πάλι έχουμε μια μεγάλη ποικιλία. Έχουμε τα αρχαιολογικά μουσεία, τα λαογραφικά, έχουμε τα διάφορα μικρομουσεία, μουσεία του καθημερινού βίου, που συντηρούνται σε διάφορα χωριά κτλ. Και σε αυτούς τους χώρους υπάρχει αποθηκευμένη ογκώδης και σημαντική πολιτισμική πληροφορία.

Τέλος, πέμπτον, υπάρχει η σπαρμένη σε όλο τον ορίζοντα του Αιγαίου πολιτισμική πληροφορία, που είναι τα λαϊκά δρώμενα, είναι η παράδοση, η οποία δεν έχει αποθηκευτεί ακόμη, είναι οι συνήθειες, η αρχιτεκτονική κληρονομιά, είναι όλα αυτά τα οποία συνθέτουν τον τοπικό πολιτισμό και τα οποία κανείς δεν έχει σκεφτεί ποτέ βέβαια να τα μαζέψει και να τα συγκεροτήσει. Με τη σημερινή τεχνολογία μπορεί κανείς να συγκεροτή-

σει ιδεατά, πιο εύκολα αυτό το ζωντανό πολιτισμικό υλικό.

Πάνω στη βάση αυτής της προβληματικής και με αυτά τα δεδομένα, σκεφτήκαμε ότι θα μπορούσε η Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου του Αιγαίου να γίνει ο κεντρικός κόμβος πάνω στον οποίο θα διασυνδεθούν όλα τα σημεία αποθήκευσης ή εντοπισμού πολιτισμικής πληροφορίας του Αιγαίου. Η βιβλιοθήκη θα παρείχε την οργανωτική πλατφόρμα και την τεχνολογία για να διευκολύνονται οι ενδιαφερόμενοι να φτάνουν με συννοπτικό τρόπο σ' αυτά τα σημεία. Για να επιτευχθεί κάτι τέτοιο χρειάζεται να τυποποιηθούν οι μέθοδοι πρόσβασης, αναζήτησης και αποθήκευσης της πληροφορίας. Σε μακροπρόθεσμη προοπτική το δίκτυο που θα αναδυθεί από μια τέτοια δραστηριότητα, πρέπει να αποκτήσει αυτονομία και να βιώσει ως ένα παλλόμενο, ζωντανό δίκτυο, που θα εμπλουτίζεται συνεχώς και περισσότερο για να προσφέρεται στον ερευνητή, στο σχολείο, στο Πανεπιστήμιο αλλά και στη βιομηχανία για κάθε επωφελή χρήση.

Όταν λεω 'βιομηχανία' εννοώ την πάσης φύσεως παραγωγική διαδικασία, που σχεδόν σε όλες τις εκφάνσεις της παίρνει, δανείζεται και αναπαράγει πολιτισμική ύλη. Για να αναφέρω ένα απλό παράδειγμα, σε μια μποτίλια κρασί που παράγεται σε μια τοπική οινοποιία θα υπάρχει οπωσδήποτε κάποια ετικέτα. Αυτή η ετικέτα έχει εικαστική αξία, παράλληλα με χίλιες-δύο άλλες αξίες που μπορεί να αντιπροσωπεύει. Αν η ετικέτα είναι σωστά επιμελημένη μπορεί ν' αποτελέσει 'αντικείμενο συλλογής'. Το ίδιο θα μπορούσε να ισχύει και για ένα σταμνί από τη Σίφνο που έχει πλαστεί μεν για να δροσίζει το νερό, αλλά αποτελεί ταυτοχρόνως και πολιτισμικό στοιχείο. Είναι φανερό, ότι ο σταμνάς ή ο οινοποιός πολύ θα βοηθούνταν στη δουλειά τους αν είχαν την τεχνική δυνατότητα να μπουν μέσα στο ιδεατό περιβάλλον, που τους προσφέρει ένα δίκτυο με βάσεις δεδομένων που περιέχουν πολιτισμική πληροφορία, να δουν τί κάνουν οι άλλοι, να εμπνευστούν από το παρελθόν, να δουν την ιστορία και να παράγουν εν τέλει καλύτερο προϊόν.

Έτσι, γεννήθηκε η ιδέα της «Κιβωτού του

Αιγαίου» και όπως λείει συμβολικά η ονομασία του δικτύου αυτού, το θεωρούμε «Κιβωτό» επειδή μέσα εκεί θα αποθησαυριστεί όλο το πολιτισμικό υλικό που αφορά τον αιγαιοπελαγίτικο πολιτισμό.

Τι είναι η «Κιβωτός του Αιγαίου»; Μ' αυτά που είπα νομίζω μπορούμε να το φανταστούμε όλοι. Είναι ένα δίκτυο που με οργανωμένο και τυποποιημένο τρόπο και με τη χρήση της σύγχρονης τεχνολογίας κάνει προσβάσιμη όλη τη περιοχή του Αιγαίου σ' ότι αφορά τα σημεία εκείνα στα οποία είναι αποθηκευμένη η πολιτισμική πληροφορία. Βεβαίως, για να προσεγγίσουμε ένα τέτοιο τεράστιο σχέδιο, έπρεπε να κάνουμε ορισμένες δοκιμές σε πειραματική βάση. Η πρώτη τέτοια δοκιμή ήταν η πρώτη υποδειγματική ενότητα που μπορούσε να θεωρηθεί ως βασική μονάδα, ένα είδος τυπικού κυττάρου, που με την επανάληψή του θα μπορούσε να προκύψει το ολοκληρωμένο δίκτυο. Πάνω σε αυτό το πιλοτικό δίκτυο-μονάδα μελετήσαμε τα βασικά πρακτικά, οργανωτικά και οικονομικά προβλήματα που μπορεί να παρουσιάζει ένα τέτοιο εγχείρημα, ώστε από την πιλοτική πια εφαρμογή του να ξέρουμε πού πατάμε και απλώς η επέκταση από κει και πέρα να αποτελεί απλή πράξη 'πολλαπλασιασμού'. Αυτό το πρώτο πιλοτικό τυπικό δίκτυο/μονάδα αποτελείται από τη βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου του Αιγαίου ως διευθυντικού πόλου, την τοπική βιβλιοθήκη «Κοραή» της Χίου ως αντιπροσωπευτική τοπική βιβλιοθήκη, το ιστορικό αρχείο της Σάμου, το οποίο είναι ένα όχι απλώς αντιπροσωπευτικό δημόσιο ιστορικό αρχείο αλλά είναι και σχετικά καλά οργανωμένο (και έτσι μας έδωσε τη μικρότερη δυνατή δυσκολία), από το ιστορικό μουσείο της Σάμου που το επιλέξαμε επειδή ήταν πιο κοντά στο ιστορικό αρχείο, για να έχουμε δυο είδη σημείων που γεωγραφικά να μην μας δημιουργούν προβλήματα διασύνδεσης, και από το Εργαστήριο Πολιτισμικής Τεχνολογίας και Τεκμηρίωσης του Τμήματος Κοινωνικής Ανθρωπολογίας, που είναι ένα εργαστήριο που συλλέγει πολιτισμικό υλικό (μουσική, χορό, αρχιτεκτονήματα, κλπ.) από το Αιγαίο, το ψηφιοποιεί και δημιουργεί αντίστοιχες βάσεις δεδομένων.

Τα κυριότερα προβλήματα που είχαμε να αντιμετωπίσουμε σε αυτό το πειραματικό εγχείρημα ήταν, πρώτον τα οργανωτικά. Γιατί; Διότι καθένα από τα σημεία αυτά, εκτός από τα δύο που είναι του Πανεπιστημίου, ανήκουν και υπόκεινται σε διαφορετικό διοικητικό σύστημα. Οι τοπικές βιβλιοθήκες ανήκουν στο Υπουργείο Παιδείας, τα ιστορικά μουσεία ανήκουν στο Υπουργείου Πολιτισμού, τα ιστορικά αρχεία ανήκουν και αυτά στο Υπουργείο Παιδείας αλλά σε άλλη Διεύθυνση, κ.ο.κ. Η φάση όπου έπρεπε να 'κατασκευάσουμε' ένα σύστημα συνεννόησης με βάση τις διαφορετικές λογοδοσίες που έχει ο κάθε κόμβος, υπήρξε πολύ δύσκολη. Ευτυχώς, την «ξεπεράσαμε» κυρίως μέσα από διαπροσωπικές σχέσεις. Όχι θεσμικά και οργανικά. Οι σχετικές δυσκολίες βγαίνουν και ξαναβγαίνουν στο προσκήνιο σε όλα σχεδόν τα στάδια της εργασίας. Όλοι δουλεύουμε σε δημόσιους φορείς και ξέρουμε πόσο δύσκολα είναι να συνεννοηθούν οι δημόσιοι φορείς μεταξύ τους, επειδή υπόκεινται σε διαφορετικούς 'πατριωτισμούς' ο καθένας τους, έχουν διαφορετικούς κανονισμούς, έχουν διαφορετικές προτεραιότητες κ.ο.κ.

Το δεύτερο πεδίο προβλημάτων που αντιμετωπίσαμε ήταν η τυποποίηση των τεχνολογιών που θα χρησιμοποιούσαμε. Οι βασικές τεχνολογίες ήταν οι τεχνολογίες που αφορούν τη δημιουργία των βάσεων δεδομένων, τη συμβατότητα μεταξύ τους και τη δυνατότητα να επικοινωνεί ο τρίτος μέσα από τα κανάλια χωρίς να χρειάζεται να αλλάζει συνέχεια λογισμικό (εί δυνατόν να επικοινωνεί από το Internet κατευθείαν). Και εδώ αντιμετωπίσαμε μεγάλες δυσκολίες, επειδή δεν είναι συνηθισμένοι οι οργανισμοί να χρησιμοποιούν λογισμικά, να πηγαίνουν ξαφνικά από χειρόγραφα συστήματα σε πληροφοριακά και αυτό, τόσο από άποψη γενικής κουλτούρας, όσο και από πρακτική άποψη. Ταυτόχρονα πρέπει να ομολογήσουμε ότι υπάρχει και ένα αρκετά μεγάλο φάσμα τέτοιων λογισμικών ανάμεσα στα οποία έπρεπε να επιλέξουμε τα πιο πρόσφορα. Και αυτό δεν ήταν τόσο εύκολο. Ένα μέρος του πεδίου αυτού, δηλαδή το βιβλιοθηκονομικό το είχαμε, ευτυχώς, δεδομένο και αυτό μας

βοήθησε πολύ. Έχουμε το σύστημα της Βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου (Advance) και έτσι μπορέσαμε ν' αποφασίσουμε χωρίς μεγάλο κόπο ότι πάνω σε αυτό θα χτιστεί η επικοινωνία και με τις υπόλοιπες βιβλιοθήκες που θα έμπαιναν στο δίκτυο. Σ' ό,τι αφορά όμως το ιστορικό αρχείο ή το πολιτισμικό εργαστήριο, τα οποία πλέον δεν έχουν απλώς συνηθισμένα βιβλιογραφικά τεκμήρια, αλλά αρχεία ήχου, video, εικόνες, χειρογράφων, αρχαιακό υλικό, αντικείμενα, όπως επίσης και το μουσείο, εκεί τα πράγματα ήταν πιο περίπλοκα και οι επιλογές πιο δύσκολες. Έπρεπε να βρούμε άλλο ειδικό λογισμικό που να εξυπηρετεί όλη την ποικιλία των αρχείων. Μετά από επισταμένη έρευνα και δοκιμές, καταλήξαμε στο Status, που μας προσφέρει μια καλή δυνατότητα δημιουργίας βάσεων δεδομένων με δομή πολυμέσων.

Μια τρίτη δυσκολία, που αντιμετωπίσαμε, ήταν ο συντονισμός του ρυθμού με τον οποίο θα έπρεπε να χτιστούν οι πρώτες πειραματικές βάσεις δεδομένων. Και αυτό διότι δεν υπήρχε αντίστοιχος «πατριωτισμός» παντού. Λόγου χάριν, το ιστορικό αρχείο της Σάμου έτρεχε με μεγάλες ταχύτητες διότι έτυχε να έχει ένα πυρήνα εξαιρετικά κινητοποιημένων στελεχών. Το μουσείο, όμως, καθυστέρησε συστηματικά, επειδή η διεύθυνσή του δεν φαίνεται να έδωσε από την αρχή υψηλή προτεραιότητα στο πιλοτικό πρόγραμμα. Η βιβλιοθήκη Κοραή έπρεπε να αποκτήσει διπλή προσωπικότητα διότι όφειλε να δουλεύει ταυτόχρονα με το λογισμικό που της είχαν επιβάλει από το Υπουργείο και με το Advance που επέβαλε η ανάγκη συντονισμού με την βάση δεδομένων της Βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου. Απ' την άλλη μεριά, το εργαστήριο Πολιτισμικής Πληροφορίας είχε κι αυτό τους δικούς του ρυθμούς, γρήγορους ρυθμούς, με τεράστιους όγκους πληροφορίας, αλλά χρησιμοποιούσε διαφορετικό λογισμικό, και αποδείχθηκε αρκετά δύσκολο να προσαρμοστεί στο νέο και περισσότερο 'επαγγελματικό' που απαιτούσε το Πρόγραμμα.

Το Πρόγραμμα χρηματοδοτήθηκε από τη Γενική Γραμματεία Έρευνας και Τεχνολογίας. Στόιχισε περίπου 86 εκατομμύρια. Μέσα

σε τρία χρόνια το ολοκληρώσαμε και αυτή τη στιγμή έχουμε πια το τυπικό δίκτυο, έχουμε μάθει πάνω στην πράξη το τί έχουμε να αντιμετωπίσουμε για την επέκτασή του, έχουμε αποκτήσει δικές μας προδιαγραφές και standards και προπάντων, έχουμε αποκτήσει τεκμηριωμένη αίσθηση του συνεπαγομένου κόστους για κάθε επόμενο βήμα. Έχουμε προικιστεί, επίσης, με μεγαλύτερο ρεαλισμό και έχουμε συνειδητοποιήσει ότι αυτό που ονειρευόμαστε θα πάει αναγκαστικά σιγά – σιγά, εκτός εάν αποκτήσει μια τέτοια ταχύτητα που θα εμπνεύσει σημαντικούς χορηγούς για να το υποστηρίξουν. Το πολύ θετικό είναι προπάντων ότι έχουμε ήδη μια λειτουργική μονάδα πάνω στην οποία μπορούμε να συνεχίσουμε τις παρατηρήσεις μας. Σ' αυτή τη λειτουργική μονάδα θα αναφερθώ, τώρα, κλείνοντας την εισήγησή μου.

Καταρχήν, θέλαμε ένας κοινός χρήστης να μπορεί να 'βλέπει' την Κιβωτό μέσα από το Διαδίκτυο. Δηλαδή, θέλαμε να εξασφαλίσουμε την μεγαλύτερη δυνατή προσβασιμότητα και φιλικότητα στην επαφή του τυχαίου χρήστη με το υλικό της Κιβωτού. Η εικόνα που φαίνεται αυτή τη στιγμή στην οθόνη είναι απλώς το γραφικό της πρώτης σελίδας, δηλαδή της σελίδας του 'καλωσορίσματος'. Από εκεί και πέρα αρχίζει ο ενεργός ιστότοπος. Ο ιστότοπος της Κιβωτού χωρίζεται σε δύο μέρη: Το πρώτο αναφέρεται σε γενικές πληροφορίες και οδηγίες χειρισμού που παρέχει ο 'διευθυντής του' (webmaster) και που σκοπό έχουν να διευκολύνουν τον χρήστη να φτάσει με τον αποτελεσματικότερο τρόπο στον δικό του τελικό στόχο. Ο χρήστης μπορεί να πλοηγήσει μόνος του την αναζήτηση των πληροφοριών που χρειάζεται, κάνοντας χρήση των υπηρεσιών που οι επιμέρους κόμβοι του δικτύου της Κιβωτού παρέχουν με πλήρη αυτονομία.

Τονίζεται, ότι κάθε μέλος του δικτύου έχει αυτόνομο δικό του ιστότοπο, τον αυτοδιαχειρίζεται. Δηλαδή τους ιστότοπους των μελών του δικτύου δεν τους διοικεί μήτε τους διαχειρίζεται η Βιβλιοθήκη του Αιγαίου. Ο ρόλος της τελευταίας είναι να συντονίζει, να τυποποιεί και να παρέχει τεχνική υποστή-

ριξη εκεί όπου τα μέλη του δικτύου δεν κατορθώνουν να αυτοεξυπηρετηθούν. Σε επόμενο στάδιο του πιλοτικού προγράμματος και εφόσον το Πρόγραμμα εξακολουθήσει να στηρίζεται χρηματοδοτικά ως πιλότος, θα γίνει λεπτομερής επεξεργασία του διαχειριστικού προτύπου με στόχο την οικονομική αυτονόμηση του δικτύου ως συνόλου. Αυτός έχει δώσει τους γενικούς κανόνες και αυτό για λόγους ευελιξίας και για να βγαίνει η ιδιομορφία του κάθε μέλους. Επομένως, εάν πάμε στη Βιβλιοθήκη «Κοραή», θα πάρουμε αυτή την εικόνα και βεβαίως εύγλωτο είναι ότι παρέχει αυτές τις ευχέρειες, μπορεί δηλαδή να προχωρήσει κανείς σε μεγαλύτερο βάθος για να πάρει την Υπηρεσία, την οποία χρειάζεται. Σ' ό,τι αφορά την βιβλιοθήκη, τα πράγματα είναι σχετικά απλά και εύκολα. Συνήθως, πάει μέχρι τον ηλεκτρονικό κατάλογο για να μπορέσει να κάνει ψάξιμο και αναζήτηση, και ανάλογα με την πολιτική της κάθε βιβλιοθήκης μπορεί να του δοθεί η ευκαιρία να κάνει κάποια παραγγελία μέσω δανεισμού ή να παρέχει άλλες πληροφορίες, αλλά η πρόσβαση είναι από αυτή τη διαδικασία. Θα αφήσουμε τελευταίο το εργαστήριο.

Επί του παρόντος, η αυτόνομη λειτουργία των κόμβων βγάζει στην επιφάνεια τις ιδιαιτερότητες του καθενός και έτσι πλουτίζεται η εμπειρία του 'συντονιστή' στο έργο του για την εκπόνηση του διαχειριστικού σχεδίου.

Στην οθόνη σας τώρα προβάλλονται οι 'πρώτες σελίδες' των ιστότοπων κάθε κόμβου ξεχωριστά. Με τη λογική της αυτονομίας, κάθε κόμβος καθορίζει μόνος του τους κανόνες πρόσβασης στο υλικό του καθώς και τις παρεχόμενες υπηρεσίες. Από τεχνική άποψη, στο σημερινό επίπεδο που έχει φτάσει το πιλοτικό πρόγραμμα, τα μέγιστο των υπηρεσιών που μπορούν να παράσχουν οι βιβλιοθήκες του δικτύου είναι η ελευθερία αναδίφησης του καταλόγου τους και η εξ αποστάσεως εξυπηρέτηση των χρηστών που έχουν δικαίωμα δανεισμού ή πρόσβασης σε on line υπηρεσίες. Οι κόμβοι του Μουσείου, του Ιστορικού Αρχείου και του Εργαστηρίου έχουν την δυνατότητα να προσφέρουν υπη-

ρεσίες καταλόγου για τις βάσεις των δεδομένων τους, καθώς και 'πολυμεσικά δείγματα' συνδεδεμένου υλικού πάνω στη βάση διαφόρων ταξινομικών συστημάτων. Από εκεί και πέρα, επί του παρόντος, η συναλλαγή των χρηστών για την εξυπηρέτηση ουσιαστικότερων αναγκών τους γίνεται με ηλεκτρονική (ή συμβατική) αλληλογραφία και διαπραγμάτευση.

Υπάρχουν ακόμη σημαντικά προβλήματα που σχετίζονται με την διαχείριση πνευματικών δικαιωμάτων, που κάνουν εξαιρετικά δύσκολη την τυποποίηση και προπάντων την 'on-line/real-time' εξυπηρέτηση των χρηστών. Εκτιμούμε, ότι τα ζητήματα αυτά θα λύνονται χρόνο με τον χρόνο καθώς οι ανάγκες θα το επιβάλλουν.

Ευχαριστώ για την υπομονή σας.